

УДК 336.64

Логвінова О.П.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та прикладної статистики
Інституту хімічних технологій
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано значущість управління ризиком в процесі забезпечення інноваційної привабливості підприємства. Узагальнено основні чинники ризику в забезпеченні інноваційної привабливості підприємства за певними критеріями. Зображено особливості управління ризиком як спосіб підвищення інноваційної привабливості підприємства.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційна привабливість, ризик, управління ризиком, чинники ризику.

Логвінова О.П. УПРАВЛЕНИЕ РИСКОМ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Обоснована значимість управління ризиком в процесі забезпечення інноваційної привабливості підприємства. Узагальнено основні фактори ризику в забезпеченні інноваційної привабливості підприємства по ряду критеріїв. Отражені особливості управління ризиком як способу підвищення інноваційної привабливості підприємства.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационная привлекательность, риск, управление риском, факторы риска.

Logvinova O.P. RISK MANAGEMENT IN PROVIDING ENTERPRISE INNOVATIVE ATTRACTIVENESS

The significance of the risk management in the process of providing enterprise innovative potential. The main risk factors in provision of enterprise innovative attractiveness on a number of criteria are summarized. The peculiarities of risk management as a way of increasing the enterprise innovative attractiveness are reflected.

Keywords: innovative activity, innovative attractiveness, risk, risk management, risk factors.

Постановка проблеми. Одна з найважливіших умов забезпечення гідних ринкових позицій підприємства та його стійкого економічного розвитку – постійна та активна розробка й реалізація різноманітних інновацій. Важливою передумовою успішного здійснення інноваційної діяльності підприємства є забезпечення та підвищення його інноваційної привабливості.

Світова теорія і практика свідчать, що здійснення інноваційної діяльності невід’ємно пов’язано з підвищенням економічним ризиком. З одного боку, це дає змогу отримати більший прибуток зважаючи на вкладений капітал у порівнянні з традиційними видами діяльності, а з іншого – може призвести до значних збитків, що зумовлює роль ризику як одного з найсуттєвіших чинників, що стримують, задля активізації інноваційної діяльності підприємств та забезпечення їх інноваційної привабливості. Цей чинник набуває особливого значення в Україні в останні роки, коли відбувається суттєве посилення кризових явищ, а саме: підвищення політичної нестабільності, зростання інфляції та безробіття, коливання валютних курсів, підвищення вартості енергоносіїв тощо. За таких умов керівництво підприємств все частіше змушене уникати ризику, вдаючись до різкого згортання інноваційної діяльності або відмови від будь-яких інновацій, про що свідчать дані Державного комітету статистики України [12]. Це призводить до подальшого погіршення ринкових позицій підприємств та стану національної економіки в цілому. Тому задля пошуку шляхів покращення економічного стану підприємств і забезпечення їх сталого розвитку необхідно дослідити можливості застосування управління ризиком у процесі забезпечення інноваційної привабливості підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти інноваційної діяльності підприємства вивчалися багатьма вченими, а саме: В. Василенко, В. Шматько, Г. Гольдштейном, В. Гуніним, С. Ілляшенком [4], К. Копшинською [6], Н. Краснокуцькою [7], І. Кривов’язюк [8], Л. Михайловою, С. Турчиною, І. Даниловим, І. Павленко та іншими. Менш дослідженими є питання інноваційної привабливості

підприємства, які висвітлено у наукових працях О. Азарової [1], А. Голубева, О. Полтініної [3], К. Копшинської [6], Т. Кулінич [9], О. Митрохіної, А. Пуряєва, Є. Рибкіної, Г. Рачинської, Л. Лісовської [13], В. Рожелюк, Н. Харкут [14], Л. Скляр, В. Іванченкова, А. Серікова, Є. Бурлака [16], Н. Фесенко [17]. У працях цих дослідників відзначено значний вплив ризику на інноваційну привабливість підприємства, але питанням управління ризиком під час її забезпечення уваги майже не приділено. Теоретичні аспекти управління ризиком висвітлено у наукових працях багатьох вітчизняних і закордонних вчених, а саме: В. Витлінського [2], Е. Іода, Ю. Іода [5], Л. Мешкової, Е. Болотіної, С. Ілляшенка [3, 4], А. Матвійчук, В. Уродовських [16] та інших. Ці автори розглядали теоретичні аспекти управління ризиком, деякі з них приділяли увагу питанням сутності та джерел інноваційного ризику. Але тема управління ризиком під час забезпечення інноваційної привабливості підприємства у їх наукових працях також докладно не була висвітлена. Тому необхідно продовжити дослідження цієї проблеми, що зумовлює актуальність теми статті.

Метою статті є обґрунтування ролі управління ризиком як засобу забезпечення інноваційної привабливості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційна привабливість є складною економічною категорією та комплексною характеристикою діяльності підприємства, що зображає доцільність здійснення на ньому інноваційних проєктів, а також впливає на економічні показники господарської діяльності підприємства. Тому пошук засобів забезпечення та підвищення інноваційної привабливості підприємства є передумовою успішного здійснення інноваційної діяльності, її активізації та забезпечення інноваційного розвитку підприємства.

Ризик як один з визначальних чинників інноваційної привабливості підприємства має об’єктивно-суб’єктивну природу, оскільки фінансування розробок та реалізації інновацій завжди пов’язане з підвищенням ризиком, наслідками прояву якого

можуть бути збитки, втрати або недоотримання прибутку. Водночас значно впливає на прийняття рішень про фінансування інноваційних проектів індивідуально сприйняття ризику суб'єктами інноваційної діяльності, наприклад, інвесторами, що розкрито у понятті схильності до ризику.

Ризик у забезпеченні інноваційної привабливості підприємства відіграє подвійну роль, з одного боку, спонукаючи керівництво підприємства до реалізації інноваційних проектів задля забезпечення стійкого економічного розвитку, а з іншого – несучи в собі потенціал значних втрат і збитків для підприємства. Згідно з теорією економічного ризику, зростання очікуваної норми прибутку на вкладений капітал супроводжується відповідним зростанням рівня ризику. Отже, одним із засобів узгодження таких суперечливих цілей підприємства, як максимізація прибутку та мінімізація ризику, під час забезпечення інноваційної привабливості має стати управління ризиком.

У сучасній економічній літературі представлено різні тлумачення поняття «управління ризиком» (ризик-менеджмент). Так, у наукових працях В. Гранатурова, Л. Донець, І. Івченка управління ризиком визначається як сукупність методів і заходів, що дають змогу певною мірою прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходів щодо виключення чи зниження негативних наслідків настання таких подій [11]. В. Уродовських розуміє управління ризиком як сукупність процесів, пов'язаних з ідентифікацією, аналізом ризиків і прийняттям рішень, що включає максимізацію позитивних і мінімізацію наслідків настання ризикованих подій [16].

Основні завдання управління ризиком:

- виявлення чинників і галузей підвищеного ризику (якісний аналіз ризику);
- оцінка рівня ризику на основі проведення його кількісного аналізу;
- аналіз прийнятності встановленого за результатами аналізу та оцінки рівня ризику для підприємства;
- розробка (у разі необхідності) попереджувальних заходів щодо уникнення ризику, за можливості збільшення його рівня;
- у випадку, якщо ризикова подія настала, вжити заходів з максимально можливим відшкодуванням [10].

Отже, основний зміст управління ризиком щодо забезпечення інноваційної привабливості підприємства полягає у виявленні несприятливих чинників щодо її рівня, аналізі та оцінюванні небезпеки виявлених чинників, а також розробці та реалізації комплексу заходів щодо обмеження ризику.

Існує багато чинників ризику, пов'язаних з забезпеченням інноваційної привабливості підприємства. Щоб отримати можливість управління ними, необхідно упорядкувати їх за певними ознаками та сформулювати чітку класифікацію.

За ознакою екзо- або ендегенності підприємства чинники ризику можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх чинників ризику щодо забезпечення інноваційної привабливості належать: 1) несприятливий вплив галузі (сфери діяльності) на підприємство; 2) недостатній рівень інноваційного розвитку регіону; 3) розташоване підприємство; 4) значний тиск з боку конкурентів. До внутрішніх належать чинники, перелік яких переважно визначається складовими інноваційного потенціалу підприємства, а саме: 1) недостатній досвід використання технологій на підприємстві; 2) недостатня ефективність інновацій; 3) недостатній обсяг ресурсів для здійснення інновацій та їх незбалансована структура; 4) недо-

статня адаптивність підприємства до змін у ринковому середовищі тощо. Внутрішні чинники ризику є більш керованими з боку підприємства, ніж зовнішні, але останні також мають бути врахованими під час розробки стратегії управління ризиком.

Зовнішні чинники ризику можуть бути поділені на чинники прямої та опосередкованої дії. До чинників прямого впливу належать:

- законодавство, що регулює діяльність підприємств, зокрема, інвестиційно-інноваційну;
- непередбачені дії органів державного управління та місцевого самоврядування;
- податкова система;
- взаємини з партнерами;
- конкуренція;
- корупція та рекет.

Чинники непрямого впливу можуть не впливати на рівень ризику, але сприяють його зміні. До чинників непрямого впливу належать:

- політичне становище в країні діяльності;
- економічне становище в країні та галузі діяльності;
- науково-технічний прогрес;
- міжнародні події;
- стихійні лиха [2, 10].

В останні роки ці чинники суттєво впливають на інноваційну привабливість вітчизняних підприємств та потребують особливої уваги.

За суб'єктами оцінки інноваційної привабливості можна виокремити чинники ризику, які є найсуттєвішими для кожного з них, зокрема, для ініціатора, замовника, інвестора, керівництва підприємства, споживачів, контрагентів підприємства та ін. Тому розмежування очікуваних результатів окремих учасників від інноваційної діяльності підприємства має бути пропорційним тим ризикам, які вони беруть на себе, що слугуватиме передумовою обмеження ризику.

За складовими інноваційної привабливості можна виокремити такі чинники ризику: технічні, фінансові, організаційні, наукові та кадрові.

До чинників технічної складової належать виробничий потенціал підприємства, а саме: наявність достатньої та сучасної матеріально-технічної бази, тривалість життєвого циклу продукції підприємства, можливість подальшого вдосконалення нововведень [13].

До чинників фінансової складової належать показники фінансового стану підприємства (рентабельність, ліквідність, оборотність, фінансова стійкість), наявність фінансових ресурсів для здійснення інноваційної діяльності підприємства та ефективність їх використання.

До чинників організаційної складової належать раціональність та відповідність організаційної структури підприємства, що здійснює інноваційні проекти, їх специфіці, прогресивність та якість менеджменту.

До чинників наукової складової належать доступ до наукової інформації та інформації про патенти, винаходи, до міжнародних інформаційних каналів, забезпеченість необхідною дослідницькою та експериментальною базою.

Чинниками кадрової складової є наявність висококваліфікованих спеціалістів-учених, розробників-інженерів, інноваторів, системних організаторів, винахідників, можливості їх взаємодії з іншими науковцями та практиками у галузі інновацій та подальшого підвищення кваліфікації; ефективність використання персоналу в інноваційній сфері [13].

Також можлива більш докладна деталізація чинників ризику, а окремі чинники ризику можуть взаємно підсилювати дію один одного.

Наступним завданням і етапом управління ризиком під час забезпечення інноваційної привабливості підприємства є аналіз і оцінювання ризику. Для аналізу та оцінювання цього різновиду ризику доцільним буде застосування експертного методу, що передбачає формування експертної групи з найбільш обізнаних фахівців у галузі інвестиційно-інноваційної привабливості підприємства з урахуванням його специфіки та надання ними бальних оцінок щодо значущості кожного зі сформованого переліку чинників ризику, а також обґрунтування висновку щодо прийнятності встановленого рівня ризику.

Далі необхідно обрати один зі способів впливу на ризик (збереження, зростання, обмеження або уникнення).

Збереження ризику не передбачає безпосереднього впливу з боку керівної системи ризику під час забезпечення інноваційної привабливості підприємства, але потребує контролю її основних параметрів.

Зростання ризику може здійснюватися шляхом прийняття підприємством як учасником інноваційного процесу додаткової відповідальності задля отримання додаткового прибутку.

Обмеження ризику передбачає розробку та застосування спеціальних засобів і методів, які дають змогу зменшити рівень ризику. Що стосується ризику забезпечення інноваційної привабливості, то найбільш придатними можуть стати такі методи обмеження ризику, як диверсифікація, страхування, розподіл ризику між партнерами по бізнесу, придбання додаткової інформації щодо умов здійснення інновацій тощо.

Уникнення ризику передбачає відмову від здійснення інноваційної діяльності підприємства та залучення партнерів для її спільного ведення.

Управління ризиком необхідне на всіх етапах управління інноваційною привабливістю підприємства. На попередніх етапах забезпечення інноваційної привабливості підприємства отримують інформацію про рівень небезпеки та прийнятності ризику. Під час реалізації інноваційних проектів необхідно контролювати рівень ризику та за необхідності втрутитись з боку керівної системи для коригування встановлених параметрів і недопущення значних відхилень від їх граничних значень. Також слід забезпечити узгодження управління ризиком окремих інноваційних проектів і управління ризиком забезпечення інноваційної привабливості підприємства, які є взаємопов'язаними.

Висновки. Таким чином, управління ризиком відіграє важливу роль у процесі забезпечення інноваційної привабливості підприємства, даючи можливість залучити до співпраці інвесторів на прийнятних умовах, досягти достатньої норми прибутку на вкладений капітал за прийняттого рівня ризику.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азарова А. Інноваційна привабливість як складова інноваційної системи підприємства / А. Азарова, А. Бондарчук // Актуальні питання економічних наук: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13–14 березня 2015 р.). – Херсон: Гельветика, 2015. – Ч. 1. – С. 60–63.
2. Вітлінський В. Ризикологія в економіці та підприємстві: [монографія] / В. Вітлінський, Г. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
3. Голубев А. Методичний підхід до оцінювання інноваційної привабливості підприємства в сучасних умовах розвитку економіки України / А. Голубев, О. Полтніна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rusnauka.com/23_D_2009/Economics/49921.doc.htm.
4. Ілляшенко С. Ризики інновацій, спричинені впливом факторів макросередовища, їх класифікація та підходи до аналізу / С. Ілляшенко // Механізм регулювання економіки. – 2006. – № 2. – С. 57–65.
5. Иода Е. Управление предпринимательскими рисками: [монография] / Е. Иода, Ю. Иода, Л. Мешкова, Е. Болотина. – 2-е изд., испр. и перераб. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. ун-та, 2012. – 212 с.
6. Копшинська К. Структура та контурність функціонування інноваційної системи підприємства / К. Копшинська // Вісник Київського політехнічного інституту. – 2013. – № 44. – С. 79–85.
7. Краснокутська Н. Інноваційний менеджмент: [навч. посібник] / Н. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
8. Кривов'язюк І. Криза та інноваційна діяльність промислових підприємств України / І. Кривов'язюк // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 9. – С. 218–223 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ape_2014_9_28.pdf.
9. Кулініч Т. Підходи до оцінювання інноваційної привабливості регіональних суб'єктів господарювання / Т. Кулініч // Вісник Львівської політехніки. – 2011. – С. 227–228.
10. Логвінова О. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: [навч. посібник] / О. Логвінова, І. Семененко. – Х.: Лідер, 2015. – 370 с.
11. Матвійчук А. Аналіз і управління економічним ризиком: [навч. посібник] / А. Матвійчук. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
12. Наука та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К.: Інформ.-вид. центр Держстату України, 2013. – 287 с.
13. Рачинська Г. Визначення та оцінювання інноваційної привабливості підприємств / Г. Рачинська, Л. Лісовська // Проблеми економіки та управління. – 2008. – № 611. – С. 272–276.
14. Рожелюк В. Аналіз інноваційно-інвестиційної привабливості підприємства / Н. Харкут, В. Рожелюк // Економічний аналіз: збірник наукових праць. – Тернопіль: Економічна думка. – 2008. – Вип. 2 (18), – С. 275–278.
15. Серіков А. Про показники привабливості інноваційно-інвестиційних проектів розвитку підприємства / А. Серіков, Є. Бурлака // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Х.: ХДТУБА, 2011. – № 33. – С. 259–264.
16. Уродовских В. Управление рисками предприятия: [учеб. пособие] / В. Уродовских. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 168 с.
17. Фесенко Н. Методичні засади оцінки інвестиційно-інноваційної привабливості підприємства в сучасних умовах / Н. Фесенко // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2011. – Вип. 7 (1). – С. 276–283.